

УДК 378.14.015.62

DOI 10.33251/2522-1477-2019-5-131-136

КОЗИР Інна Сергіївна,старший викладач кафедри менеджменту, економіки,
права та туризму, Льотна академія
Національного авіаційного університету

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ

В статті розглянуто сутність та змістовну структуру педагогічних умов, сформульовано поняття педагогічних умов формування конкурентоспроможності менеджерів зовнішньоекономічної діяльності авіаційної галузі, встановлено їх характерні особливості, визначено педагогічні умови формування конкурентоспроможності майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності авіаційної галузі.

Ключові слова: педагогічні умови, підготовка фахівців в ЗВО, конкурентоспроможність фахівців, менеджери зовнішньоекономічної діяльності, менеджери зовнішньоекономічної діяльності авіаційної галузі.

Постановка проблеми. Підготовка фахівців управлінського профілю в умовах євроінтеграції покликана вирішити низку проблем забезпечення керівництва підприємствами, що потребують нових підходів, принципів і технологій менеджменту, відповідно до змін у середовищі діяльності. Перспективи лібералізації ринку авіаційних перевезень актуалізують питання забезпечення авіаційних компаній і підприємств фахівцями з управління, що здатні ефективно керувати зовнішньоекономічною діяльністю та бути конкурентоспроможними на ринку праці. За таких умов перед педагогічною системою постає завдання дослідження й обґрунтування педагогічних умов, що забезпечують формування конкурентоспроможності випускників ЗВО – майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності авіаційної галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням та з'ясуванням педагогічних умов як основи набуття знань, формування навичок та компетентностей займалися багато вчених, серед яких – А. Алексюк, В. Андреев, О. Бойко, Л. Загребельна, В. Іщенко, Г. Кучер, І. Лернер, В. Максимов, А. Маркова, Л. Моторна, Н. Іпполітова, О. Пехота, Г. Піскурська, І. Седова, І. Смирнова, Н. Стерхова, О. Федоренко, Л. Хоменко-Семенова, К. Ярощук. Висновки науковців встановлюють місце педагогічних умов в системі освітньої підготовки і підкреслюють важливе значення їх обґрунтованого вибору для підготовки конкурентоспроможного фахівця, в тому числі, з менеджменту зовнішньоекономічної діяльності авіаційної галузі. Вчені досліджують природу, складові педагогічних умов, їх ресурсне забезпечення, чинники формування.

О. Бойко [3], визначає педагогічні умови як теоретичні (ціль, завдання, зміст та принципи) та методичні (дидактична технологія, форми та методи, методики) засади навчально-виховного процесу, що забезпечують оптимальне формування бажаних характеристик майбутнього фахівця.

Як компонент педагогічної системи, що відображає сукупність можливостей освітнього та матеріально-просторового середовища, розглядають педагогічні умови Н. Іпполітова та Н. Стерхова [4]. Дослідники вважають, що педагогічні умови є компонентами педагогічної системи, що відображають сукупність освітніх і матеріально-просторових ресурсів та впливають на особистісний і процесуальний аспекти педагогічної системи, забезпечуючи її ефективне функціонування й розвиток.

Л. Моторна у своєму дослідженні педагогічні умови трактує як певну сферу, простір, де відбуваються взаємини суб'єкту і об'єкту педагогічної діяльності [9].

В. Іщенко стверджує, що педагогічні умови, як цілеспрямований відбір, конструювання та застосування елементів змісту, методів (приймів), форм організації навчання, є складниками освітнього процесу та загалом забезпечують його існування, функціонування та розвиток. Їх вибір залежить від структури реалізованого освітнього процесу; складу особистісних характеристики, на які здійснюється вплив із метою їх зміни та перетворення; мети відбору,

конструювання й застосування елементів змісту, методів, прийомів та організаційних форм навчання; принципів вирішення протиріч у навчанні [5].

Педагогічні умови, згідно думки І. Седової [10], володіють наступними характеристиками:

- 1) зумовлені змістом майбутньої професійної діяльності фахівця та специфікою його навчання;
- 2) становлять сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і матеріально-технічних факторів, що забезпечують успішне вирішення поставлених завдань;
- 3) складаються з зовнішніх (соціально-економічних, соціально-культурних та ін.) і внутрішніх (психолого-педагогічних, дидактичних та ін.) умов;
- 4) включають мотиваційний, організаційний, змістовий, контрольний-оцінний аспекти.

Аналізом організаційно-педагогічних умов, що забезпечують формування конкурентоспроможності випускників ЗВО, зокрема, за рахунок набуття окремих компетентностей, важливих в сучасних умовах діяльності, займалися Ю. Атаманчук, С. Безбородих, Л. Бод'ян, О. Ельбрехт, С. Івашнова, Д. Котікова, О. Пахомова, М. Россоха, В. Сизикова, Н. Тамарська та ін.

Ю. Атаманчук та М. Россоха [1] основою організаційно-педагогічних умов формування конкурентоспроможності майбутнього фахівця вважають створення відповідного культурно-освітнього середовища, яке забезпечує студентів свободою вибору світогляду, ідеалів, де розвивається внутрішній потенціал і професіоналізм особистості; забезпечується поєднання особистісних і професійно значущих цінностей у цілісну систему регуляторів свідомості, поведінки і діяльності в навчальному закладі і за його межами, яка адаптована до соціальних умов, установок суспільства, є життєстійкою та динамічною.

Л. Бод'ян [2] в складі педагогічних умов формування конкурентоспроможності виділяє відбір і модульне структурування змісту освіти з урахуванням особливостей професійної діяльності майбутнього випускника вищого навчального закладу; проектування навчально-комунікативних ситуацій з використанням активних методів і форм навчання по формуванню студентів як суб'єктів розвитку своєї конкурентоспроможності; послідовне включення студентів в активну творчу учбово-професійну діяльність, адекватну діяльності конкурентоспроможного спеціаліста, що сприяє професійній мотивації, самоорганізації і інтегрованому підходу до розв'язання професійних задач, необхідних конкурентоспроможному спеціалісту.

Л. Моторна розглядає педагогічні умови як інструмент, що забезпечує виконання державного стандарту з освітньої діяльності, оскільки реалізуються в різних формах педагогічної діяльності, вони спрямовані на формування висококваліфікованого спеціаліста [9].

Відсутність однаковості поглядів на сутність і характеристики педагогічних умов формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців зумовлена диференційованими підходами, методологією, об'єктивними характеристиками досліджень.

Мета статті. Метою статті є науково-теоретичний аналіз сутності педагогічних умов та обґрунтування їх складу для формування конкурентоспроможності майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності авіаційної галузі.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши вищевикладені погляди науковців, та керуючись цільовим спрямуванням нашого дослідження, під педагогічними умовами формування конкурентоспроможності майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності авіаційних підприємств (ЗЕД АП) у процесі професійної підготовки, будемо розуміти організаційні, технологічні, змістовні характеристики навчально-виховного процесу, що передбачають реалізацію специфічних методів та форм навчання з мотиваційним та контрольним-оцінним елементами, які зумовлені змістом і умовами майбутньої професійної діяльності та здійснюють прогнозований вплив на конкурентоспроможність майбутніх менеджерів ЗЕД АП.

Під організаційними характеристиками розуміємо встановлені законодавчими, нормативними, внутрішніми документами вимоги і правила щодо організації навчально-виховного процесу в ЗВО. До таких документів, зокрема, належать: вимоги Ліцензійних Умов провадження освітньої діяльності, Положення про організацію навчального процесу ЗВО, навчальний план підготовки за спеціальністю, акредитаційні вимоги щодо підготовки за спеціальністю тощо.

Розробка стандартів вищої освіти за галузями та напрямками підготовки на вищому рівні державного управління освітою є результатом та засобом поєднання інтересів учасників ринку

праці в Україні. За напрямом підготовки «Менеджмент» на освітньому рівні «бакалавр» стандарт був введений в дію Наказом Міністерства освіти і науки України №1165 від 29.10.2018 року. Відтак, складання навчальних та робочих планів підготовки студентів відбувається на основі зазначених у Стандарті наборі компетентостей як результатів навчання. Важливим при цьому є обґрунтування складу дисциплін навчального плану освітньо-професійної програми, що забезпечують отримання необхідних знань і вмінь студентів, зокрема, фахових, сформованими експертами ЗВО.

Регламентовані форми проведення занять, розподіл навчального часу (посеместрово та щотижнево), системи контролю успішності навчання, вимоги щодо просторової організації, а також, кваліфікації і рівня професіоналізму професорсько-викладацького складу можемо вважати організаційними характеристиками педагогічних умов формування конкурентоспроможності менеджерів ЗЕД авіаційної галузі.

Технологічні характеристики включають перелік обов'язкових елементів, засобів, інструментів, що забезпечують операційне «виробництво» якісних послуг ЗВО. Спираючись на поняття педагогічної технології, визначене Комісією ЮНЕСКО, як системного методу створення, застосування і визначення всього процесу викладання та засвоєнням знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, що ставить своїм завданням оптимізацію форм освіти [8] та пп.33-38 Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності [7], до технологічних характеристик педагогічних умов віднесемо цілі, принципи навчальної діяльності, вимоги до площі та доступності навчальних приміщень, забезпеченість навчально-методичними документами (робочі програми навчальних дисциплін, наскрізні програми практик, ДЕК), інформаційним забезпеченням (доступ до баз даних періодичних видань, наявність офіційного сайту ЗВО, в тому числі – наявність інформації англійською мовою), мультимедійним та додатковим обладнанням, наявність інших засобів навчання (плакати, стенди), програмного забезпечення, наявності бібліотеки, читальної зали.

В основі технологій освіти і виховання лежить ідея повної керованості навчально-виховним процесом, проектування та відтворюваності навчального і виховного циклів [6]. Специфічними рисами педагогічних технологій є: розробка обґрунтованих цілей освітнього процесу, орієнтація всіх процедур на гарантовані досягнення поставлених цілей, оперативний зворотний зв'язок, оцінка поточних і підсумкових результатів, відтворюваність педагогічних процедур [6].

Педагогічна технологія розробляється під конкретну педагогічну мету, в її основі лежить певна ідея викладача. Технологічний ланцюжок педагогічних дій, операцій і комунікацій вибудовується відповідно до цільових установок, що мають конкретну форму, показники очікуваного результату. Невід'ємною частиною педагогічної технології є процедури вимірювання (діагностики), що містять критерії, показники та інструментарій вимірювання результатів діяльності.

Педагогічні технології мають забезпечувати зворотній зв'язок, конструктивну поведінку студентів, позитивну емоційну атмосферу навчання та ситуацію успіху в освітньому процесі, спонукати майбутніх фахівців до усвідомлення себе ефективними працівниками. Розробляючи технологію формування конкурентоспроможності менеджера зовнішньоекономічної діяльності авіаційної галузі, слід брати до уваги специфічні ознаки освітніх технологій (алгоритмічність, відтворюваність, концептуальність, керованість, ефективність) та враховувати сучасні особливості авіаційної освіти. Вимоги системного, акмеологічного, діяльнісного, компетентнісного, інформаційного підходів, до підготовки сучасних фахівців, зумовлюють застосування технологій інтегрованого вивчення дисциплін фахової підготовки, застосування електронних навчальних матеріалів; проектного навчання; дослідницької діяльності студентів, що спрямовані на оволодіння системними знаннями, навичками ефективних комунікацій, аналітичного та креативного мислення, усвідомлення себе як самостійної і здатної до успіху і зростання особистості.

Новітні технології, також, акумулюють значні ресурси психолого-педагогічного впливу на студентів, що забезпечує досягнення успіху у вирішенні практичних завдань майбутньої професійної діяльності, усвідомленню зв'язку досягнень у навчанні та конкурентоспроможності на ринку праці. Серед ефективних навчальних технологій, зокрема, модульне навчання, імітаційне навчання, в тому числі інтерактивні форми (кейс-технології, ділові ігри, групові дискусії, фокус групи) проблемне, «перевернуте» та «всепроникаюче» навчання.

Змістовні характеристики визначають дидактичні складові, що покладені в основу процесу взаємодії «студент-викладач», а також конкретизують методичне забезпечення навчально-виховного процесу. Використання релевантних стилів та методів навчання, формування та досягнення мети, виконання поставлених завдань та змістовне наповнення кожного заняття, відповідно до теми та специфіки навчального предмету забезпечують таку взаємодію викладача зі студентами що створює перехід від невідомості до знання, рух їх свідомості від виникнення пізнавального завдання до його розв'язання, зміну невміння або недосконалих навичок на формування раціональних умінь і швидких навичок використання знань на практиці. У результаті таких якісних перетворень відбувається поступова трансформація стану студента до стану фахівця, а навчальна діяльність інтегрується з професійною, за рахунок зміни предмета діяльності.

Таким чином, можемо представити узагальнену структуру характеристик педагогічних умов формування конкурентоспроможності менеджерів ЗЕД авіаційної галузі (рис.1).

Рис. 1 Схематичне зображення структури педагогічних умов формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців з менеджменту ЗЕД авіаційної галузі

Основою концепту конкурентоспроможності фахівця з менеджменту зовнішньоекономічної діяльності авіаційної галузі було встановлено такі складові, що відображають специфіку і особливості майбутньої діяльності фахівця: професійна діяльність; особистісне самовизначення; соціальна роль та готовність до роботи в конкурентному середовищі. Було визначено такі педагогічні умови, що детермінують рівні показників успішності за вказаними елементами конкурентоспроможності:

1) використання педагогічної технології, що забезпечує поетапне освоєння навчального матеріалу, предметну інтегративність та формування встановлених загальних і фахових компетентностей шляхом оволодіння системними знаннями з дисциплін навчального плану підготовки фахівців з менеджменту зовнішньоекономічної діяльності авіаційної галузі;

2) формування освітньо-культурного середовища та психологічного клімату здорової конкуренції в студентському колективі, яке забезпечує актуалізацію суб'єктної позиції, мотивацію студента в досягненні освітніх цілей, усвідомлення норм, принципів, цінностей професійної діяльності;

3) послідовне ускладнення навчальної діяльності від когнітивно-оцінюючого до креативного рівня на основі активізації пізнавальної та практичної діяльності студентів.

Варто зазначити, що переважна більшість характеристик, що визначають педагогічні умови, регламентована та визначена у положеннях, умовах, вимогах, концепціях та правилах. Відповідно, вдосконалити процес підготовки майбутніх фахівців можливо, використавши ресурси прогресивних технологій та креативно-наукового підходу до створення та впровадження нових педагогічних умов навчання, які не суперечитимуть вимогам щодо надання освітніх послуг в Україні та сприятимуть реалізації принципів та завдань Болонської системи освіти.

Висновки і перспективи подальших досліджень. З'ясовані в процесі наукового аналізу сутнісні характеристики педагогічних умов та виокремлення останніх з метою формування конкурентоспроможності майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності авіаційної галузі сприятимуть високоєфективній підготовці управлінців, що створюватимуть здорову конкуренцію на ринку праці. Проте запропоновані умови потребують конкретизації форм і методів забезпечення їх реалізації в освітньому процесі, розробки механізму психолого-педагогічного впливу на рівні показників конкурентоспроможності випускників ЗВО, експериментальної перевірки впливу створених педагогічних умов на рівень конкурентоспроможності студентів як результату їх навчання, що і належить до перспектив подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Атаманчук Ю. Організаційно-педагогічні умови формування конкурентоспроможності випускника вищого навчального закладу. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. Умань. 2012. Ч. 3. С. 8–14.
2. Бодьян Л. А. Методика развития конкурентоспособности студентов технического вуза на основе контекстно-модульного подхода: метод. рекомендации для преподавателей вузов. Магнитогорск: ГОУ ВПО «МГТУ им. Г. И. Носова», 2009. 46 с.
3. Бойко О. В. Формування готовності до управлінської діяльності у майбутніх магістрів військово-соціального управління: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Національна академія оборони України. К., 2005. 20 с
4. Ипполитова Н. Анализ понятия «педагогические условия»: сущность, классификация. General and Professional Education. 2012. № 1. С. 8–14.
5. Іщенко В. С. Педагогічні умови формування аналітичної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності. Народна освіта: електрон. наук. фахове вид. 2017. Вип. 3(33). URL:https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5017 (дата звернення 1.03.2019).
6. Коджаспирова Г. М. Педагогика: учебник для академического бакалавриата. М.: Юрайт, 2015. 719 с.
7. Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р. № 347). Дата оновлення: 23.05.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF>. (дата звернення: 1.03.2019).
8. Малафійк І. В. Дидактика: навч. посіб./К.: Кондор, 2009. 406 с.
9. Моторна Л. В. Педагогічні умови застосування освітніх технологій в процесі викладання природничонаукових дисциплін у технічних коледжах. Гуманізм та освіта: матеріали науково-практичної конференції. 2008. URL:<http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Motorna.php> (дата звернення 1.03.2019)
10. Седова И. В. Формирование основ информационно-аналитической культуры бакалавров экономики в вузе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08/Российский государственный социальный университет. М., 2012. 195 с.

References

1. Atamanchuk, Yu. (2012). *Orhanizatsiino-pedahohichni umovy formuvannia konkurentospromozhnosti vypusknika vyshchoho navchalnoho zakladu [Organizational and pedagogical conditions of formation of the competitiveness of a graduate of a higher educational establishment]*. Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu – Collection of scientific works of Uman State Pedagogical University. Vol. 3, pp. 8-14. Uman [in Ukrainian].
2. Bodian, L.A. (2009). *Metodyka razvytyia konkurentosposobnosti studentov tekhnicheskoho vuza na osnove kontekstno-modulnoho podkhoda: metod. rekomendatsyy dlia prepodavatelei vuzov [Method of development of competitiveness of students of technical high school on the basis of context-modular approach: method. recommendations for university teachers]*. Mahnytohorsk: HOU VPO "MHTU im. H. Y. Nosova" [in Russian].
3. Boiko, O.V. (2005). *Formuvannia hotovnosti do upravlinskoi diialnosti u maibutnikh mahistriv viiskovo-sotsialnoho upravlinnia [Formation of readiness for management activity in future masters of military-social management]*. (Extended abstract of Candidate's thesis). Kiev [in Ukrainian].
4. Yppolytova, N. (2012). *Analyz poniatyia "pedahohycheskye uslovyia": sushchnost, klasyfykatsyia [Analysis of the concept of "pedagogical conditions": essence, classification]*. General and Professional Education. Vols. 1.p. 8-14.
5. Ishchenko, V.S. (2017). *Pedahohichni umovy formuvannia analitychnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv iz dokumentoznavstva ta informatsiinoi diialnosti [Pedagogical conditions for the formation of analytical competence of future specialists in document science and information activities]*. Narodna osvita – Folk education, 3(33). Retrieved from: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5017 [in Ukrainian].

6. Kodzhaspyrova, H. M. (2015). *Pedahohyka [Pedagogy]*. Moscow: Yurait [in Russian].
7. *Litsenziini umovy provadzhennia osvithnoi diialnosti (2018) [Licensing conditions for conducting educational activities]*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF> [in Ukrainian].
8. Malafiik, I.V. (2009). *Dydaktyka [Didactics]*. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].
9. Motorna, L.V. (2008). *Pedahohichni umovy zastosuvannia osvithnikh tekhnolohii v protsesi vykladannia pryrodnykh naukovykh dystsyplin u tekhnichnykh koledzhakh [Pedagogical conditions of application of educational technologies in the process of teaching natural sciences disciplines in technical colleges]*. Humanism ta osvita – Humanism and education: materials of the scientific and practical conference. Retrieved from: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Motorna.php> [in Ukrainian].
10. Sedova, Y.V. (2012). *Formyrovanye osnov ynfymatsyonno-analytycheskoi kul'tury bakalavrov ekonomiky v vuzе [Formation of the bases of the information-analytical culture of the bachelors of economics in the university]*. (Extended abstract of Candidate's thesis). Moscow [in Russian].

KOZYR Inna, senior lecturer at the department of management, economics, law and tourism, Flight Academy of National Aviation University.

PEDAGOGICAL CONDITIONS SHAPING COMPETITIVENESS THE FUTURE MANAGERS OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY IN AVIATION INDUSTRY

Abstract. *The liberalization of the air transport market raises the issue of providing aviation companies and enterprises with management expertise that can effectively manage foreign economic activity and be competitive on the labor market.*

Pedagogical conditions for the formation of the competitiveness of future managers of foreign economic activity of aviation enterprises in the process of professional training are be understood as the organizational, informative, and technological characteristics of the educational process, envisaging the implementation of specific methods and forms of learning with motivational and control and evaluation elements. Forms and methods of training are conditioned by the content and conditions of future professional activity and are capable of exerting a projected impact on the competitiveness of future managers of foreign economic activity of aviation enterprises.

In the generalized form the structure of the conditions of formation of competitiveness of future specialists is presented, among which - organizational, technological and informative conditions. The overwhelming majority of the characteristics that determine the above conditions are regulated and defined in the terms, conditions, requirements, concepts and rules.

The central place in this structure is occupied by the pedagogical conditions that determine the levels of success rates for these elements of competitiveness. Among them is the rational organization of the educational process. This condition should ensure the gradual development of educational material, substantive integrability and formation of established general and professional competencies by mastering the system knowledge of the disciplines of the curriculum for the training of specialists in the management of foreign economic activity in the aviation industry;

The next condition is the formation of an educational and cultural environment and the psychological climate of healthy competition in the student collective. It provides updating of the subject position, motivation of the student in achieving educational goals, awareness of norms, principles, values of professional activity, development and formation of reflection as a factor for the formation of professionalism and competitiveness of graduates.

Also, an important pedagogical condition is a consistent complication of educational activity from cognitive-evaluative to a creative level, based on the activation of cognitive and practical activity of students.

The essential characteristics and content of the pedagogical conditions for the formation of the competitiveness of future managers of the foreign economic activity of the aviation industry, ascertained in the course of scientific analysis, will contribute to the highly effective preparation of managers for the foreign economic activity of the aviation industry and will create healthy competition in the labor market.

Key words: *pedagogical conditions, specialist' s training of in institutions of higher education, competitiveness of specialists, managers of foreign economic activity, managers of foreign economic activity in the aviation industry.*

*Одержано редакцією: 11.02.2019 р.
Прийнято до публікації: 01.03.2019 р.*